

**ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ЛАБІНЦЕВА Лариса Павлівна

УДК 371.134:78

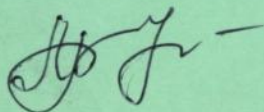
**ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В
ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
МУЗИКИ**

13.00.04.01.03

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Луганськ – 2007

344
Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Луганському національному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Ротерс Тетяна Тихонівна,
Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання.

Офіційні опоненти: – доктор педагогічних наук, професор
Танько Тетяна Петрівна,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, декан факультету дошкільного виховання;

– кандидат педагогічних наук
Цой Ірина Миколаївна,
Луганський державний інститут культури і мистецтв, проректор з навчальної роботи.

Провідна установа: Ніжинський державний університет ім. М. В. Гоголя, кафедра музичного виховання і хореографії, Міністерство освіти і науки України, м. Ніжин.

Захист відбудеться 20 квітня об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 у Луганському національному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2).

Автореферат розісланий 20 березня 2007 року.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради

Л. Л. Бутенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Розвиток вищої педагогічної освіти в Україні в європейському контексті потребує посилення уваги суспільства до якості професійної підготовки вчителів. Реалізація цього стратегічного завдання неможлива без модернізації навчально-виховного процесу, використання новітніх освітніх технологій, що знайшло відображення в Законах України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, Національній доктрині розвитку освіти України, Концепції педагогічної освіти тощо.

Особливої уваги вимагає підвищення рівня фахової підготовки майбутніх учителів музики, які б могли продуктивно й творчо розв'язувати складні завдання музичної педагогіки у відповідності з європейськими світовими стандартами.

У практиці професійної діяльності майбутній учитель музики повинен знати особливості української та зарубіжної музики, музичні форми, жанри, засоби музичної виразності, системи методів керування хором, основні напрями й перспективи розвитку музично-естетичного виховання дітей, оволодіти навичками просвітницької, менеджерської та науково-дослідницької діяльності. Це вимагає подальшого вдосконалення навчально-виховного процесу на музично-педагогічних факультетах з метою досягнення високої майстерності майбутніх учителів музики.

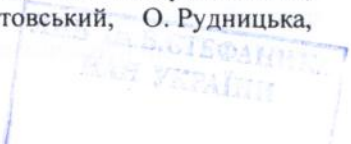
У зв'язку з цим вагомим завданням вищої педагогічної освіти повинно стати формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики. Дослідження цієї проблеми актуалізується потребою відродження хорового співу в школах, ліцеях, коледжах як частини вітчизняної й світової культури, як дійового чинника формування творчого потенціалу особистості.

Стратегічним напрямком формування вокально-хорової майстерності є розвиток у майбутніх учителів музики професійних умінь і навичок вокально-хорової роботи з дітьми на підставі інтеграції володіння власним голосом і ритмопластикою, набуття навичок театралізації пісні.

Загальнопедагогічні засади професійної підготовки майбутніх учителів розглядали А. Алексюк, І. Бех, Б. Гершунський, О. Глузман, В. Кремень, І. Підласий, Т. Ротерс, С. Сисоєва, М. Ярмаченко та ін.

Вагомий внесок у формування професійно-педагогічної майстерності вчителів зробили Ю. Азаров, Є. Барбіна, О. Виговська, В. Гінецинський, І. Зязюн, В. Кан-Калик, Н. Кузьміна та інші вчені.

Різні аспекти професійної підготовки вчителів музики розроблялися в роботах таких дослідників, як Л. Арчажнікова, В. Дряпіка, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Танько, Г. Шевченко та ін.

Проблему якості фахової підготовки майбутніх учителів музики розглядали Е. Абдулін, Ю. Алієв, О. Апраксіна, А. Мартинюк, Л. Масол, Н. Миропольська, К. Нікольська-Береговська, І. Цой та ін.

Окремі питання фахової підготовки були предметом дисертаційних досліджень, присвячених особливостям удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів музики (Л. Азарова, М. Букач, О. Ляшенко, Т. Ткаченко та ін.); формуванню музично-виконавської діяльності (І. Гринчук, Н. Згурська, І. Мостова, Г. Саїк та ін.), компонентам педагогічної майстерності вчителів музики (В. Крицький, Т. Стратан, Н. Тимошенко та ін.); питанням методики вокально-хорової роботи (Л. Костенко, П. Ніколаєнко, Т. Пляченко, Т. Смирнова та ін.).

Специфіка вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музики розглядалася науковцями в різних аспектах: методика вокального співу вчителів музики з позицій професійного виконавства (Л. Дмитрієв, М. Микиша, В. Морозов, В. Юшманов та ін.); методика вокально-хорової роботи з дітьми (А. Менабсні, Д. Огороднов, Г. Струве, Г. Стулова та ін.); теорія диригентського виконавства (Л. Безбородова, Г. Єржемський, Ш. Мюнш та ін.).

Теоретичний аналіз наукових праць, у яких представлені результати наукових досліджень, показав, що проблема підвищення якості фахової підготовки майбутніх учителів музики, зокрема, формування вокально-хорової майстерності, ще недостатньо досліджена й розроблена в теоретичному та практичному аспектах. Потребують теоретичного обґрунтування й практичної розробки формування професійних знань, умінь та навичок на підставі інтеграції вокально-хорової й ритмопластичної діяльності та розробки технології формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики.

Ознайомлення з результатами теоретичних напрацювань учених і практичним досвідом роботи музично-педагогічних факультетів вищих педагогічних навчальних закладів дало змогу виявити низку **суперечностей** між: потребою суспільства до підвищення рівня фахової підготовки майбутніх учителів музики та відсутністю технології формування вокально-хорової майстерності як показника якості фахової підготовки; потенційними можливостями інтеграції вокально-хорової й ритмопластичної діяльності в процесі формування вокально-хорової майстерності та недостатньою розробленістю теоретичних і практичних аспектів цього питання на засадах особистісно орієнтованого, інтегративного та технологічного підходів; необхідністю використання інформаційних і мультимедійних технологій у навчальному процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики та обмеженими можливостями існуючих дидактичних засобів.

Науково-методичні потреби в розв'язанні виявлених суперечностей дозволяють сформулювати проблему цього дослідження, котра полягає в необхідності розробки, теоретичного обґрунтування та реалізації технології формування вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Актуальність проблеми, її недостатнє вивчення та висвітлення в науковій літературі й зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **„Формування вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики“**.

Зв'язок теми з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалась відповідно до пріоритетного напрямку наукових досліджень Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка „Створення нових освітніх технологій на засадах сучасних концепцій підготовки професійно-педагогічних кадрів” (протокол №6 засідання вченої ради ЛДПУ імені Тараса Шевченка від 28.01.2000 р.). Тема дисертації затверджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол №1081 від 07.12. 2005 р.).

Об'єкт дослідження – процес фахової підготовки майбутніх учителів музики у вищих педагогічних навчальних закладах.

Предмет дослідження – технологія формування вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності технології формування вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні того, що формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики буде ефективнішим, якщо запровадити технологію, яка: а) спрямована на поєднання вокально-хорової та ритмопластичної діяльності студентів з метою отримання інтеграційних навичок – вокально-хорових, ритмопластичних і навичок театралізації пісні; б) базується на мотиваційно-цільовому, діагностичному, когнітивному, процесуально-діяльнісному й контрольному-коригувальному компонентах; в) виступає необхідною складовою в системі фахової підготовки майбутніх учителів музики на засадах особистісно орієнтованого, інтегративного та технологічного підходів.

Відповідно до предмета, мети й гіпотези були визначені такі **завдання** дисертаційного дослідження:

1. Визначити теоретичні засади формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики.
2. Виявити сутність та зміст вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики.
3. Проаналізувати вихідний рівень вокально-хорової майстерності в практиці музично-педагогічних факультетів.
4. Розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність технології формування вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики.
5. Упровадити технологію формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики в навчально-виховний процес музично-педагогічних факультетів ВНЗ.

Методологічну й теоретичну основу дослідження складають положення та висновки фундаментальних теорій і концепцій: особистісно орієнтованого підходу у вихованні (І. Бех, Г. Кілчтерман, А. Макаренко, О. Рудницька, В. Сухомлинський, Л. Шульман, І. Якиманська та ін.); принципи інтегрованого навчання (Б. Гершунський, Г. Падалка, О. Якупов та ін.); положення про суспільний і водночас творчий характер професійної підготовки вчителя (А. Алексюк, Б. Коротяєв, І. Зязюн, М. Ярмаченко та ін.), технологічний підхід до навчання (В. Беспалько, М. Кларін, Б. Лихачов, О. Пехота, Г. Селевко, С. Сисоєва та ін.); теорії виховання вокальних навичок (М. Глінка, В. Ємельянов, М. Леонтович, В. Морозов, В. Юшманов та ін.); теорії музично-ритмічної діяльності (М. Бернштейн, Е. Ж.-Далькроз, Д. Елькін, Ю. Коджаспиров, К. Орф, Т. Ротерс, В. Теплов, К. Шторк та ін.).

Для досягнення мети та перевірки гіпотези дослідження й розв'язання поставлених завдань було використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичні* – аналіз наукової та музично-педагогічної літератури з проблеми підвищення якості фахової підготовки майбутніх учителів музики для розкриття сутності поняття „вокально-хорова майстерність”; теоретичне моделювання для розробки технології формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики; *емпіричні* – діагностичні (анкетування, бесіда, інтерв'ю) з метою визначення показників, критеріїв та рівнів вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та порівняльний) для визначення ефективності розробленої технології формування вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики; *методи математичної статистики*: коефіцієнти рангової кореляції Спірмена та

Кендала, t-критерій Стюдента, статистичний критерій Пірсона χ^2 для статистичної обробки результатів дослідно-експериментального дослідження.

Дослідно-експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалась на базі Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, Кримського інженерно-педагогічного й Мелітопольського державного педагогічного університетів. На різних етапах дослідно-експериментальної роботи брали участь 363 студенти музично-педагогічних факультетів вищих педагогічних навчальних закладів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: *уперше* розроблено технологію формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики на засадах поєднання вокально-хорового співу та ритмопластичних рухів; визначено зміст процесу формування вокально-хорової майстерності, який містить інтеграцію вокально-хорової й ритмопластичної діяльності студентів, застосування елементів театральної педагогіки, використання театралізації пісні; *удосконалено* засоби, форми й методи фахової підготовки майбутніх учителів музики; *набуло подальшого розвитку*: використання особистісно орієнтованого, інтегративного та технологічного підходів до формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки; конкретизація поняття “вокально-хорова майстерність майбутніх учителів музики” в процесі викладання фахових дисциплін на музично-педагогічних факультетах ВНЗ.

Практичне значення отриманих результатів дослідження визначається тим, що розроблено та впроваджено в навчальний процес фахової підготовки майбутніх учителів музики технологію формування вокально-хорової майстерності, яка підвищує рівень професійної підготовки, стимулює до самостійної інтерпретації в процесі роботи над вокально-хоровими творами та сприяє розвитку асоціативно-творчого мислення. Основні положення дисертаційного дослідження знайшли відображення в лекційному та практичному курсі „Основи вокально-хорової майстерності”. Пропонована технологія може бути використана в процесі педагогічної практики студентів та викладанні спецкурсу „Основи професійно-педагогічної майстерності”. Зміст, форми та методи формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики можуть бути використані в навчально-виховному процесі підготовки майбутніх учителів музики, для вдосконалення програм фахової підготовки студентів музично-педагогічних факультетів вищих

педагогічних навчальних закладів, у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів та широким колом педагогів-практиків.

Основні результати дослідження **впроваджено** в освітньо-виховний процес Інституту культури і мистецтв Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (довідка №1/2213 від 1.11.06), музично-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету (довідка №251/06 від 10.04.2006), факультету „Музичного виховання” Кримського інженерно-педагогічного університету (довідка №01.3-08/1380/1 від 08.11.2006), Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка №349/1 від 20.11.06), Мелітопольського державного педагогічного університету (довідка №356/01 від 7.09.06).

Особистий внесок здобувача в статтях, опублікованих у співавторстві з О.Чуриковою-Кушнір, полягає в розробці практичних аспектів вокальної підготовки майбутніх учителів.

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом публікації статей з проблем дослідження в науково-методичних виданнях, доповідях і виступах на Міжнародних науково-практичних конференціях „Творчість та освіта у вимірах XXI століття” (Київ, 2005), „Духовний розвиток особистості: методологія, теорія і практика” (Луганськ, 2005, 2006), „Модернізація дирижерсько-хорової підготовки учителя музики в системі професійного образования” (Таганрог, 2005), IV Міжнародній науково-практичній конференції „Сучасні педагогічні технології підготовки фахівців нового покоління” (Кіровоград, 2006), Міжнародному педагогічному форумі „Воспитание гражданина, человека культуры и нравственности – основа социальной технологии развития современной России” (Ростов-на-Дону, 2006), Всеукраїнській науково-практичній конференції „Професіоналізм педагога” (Ялта, 2006), міжвузівській науково-практичній конференції „Сучасні проблеми художньої освіти та естетичного виховання молоді” (Луганськ, 2005).

Результати дисертаційного дослідження обговорювалися в системі методичних семінарів, які були проведені в Луганському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти; на кафедрі співу та диригування Інституту культури і мистецтв Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка; на засіданнях кафедри народно-пісенного мистецтва факультету „Музичне виховання” Кримського інженерно-педагогічного університету. Завдання, зміст і технологія дослідження обговорювались на засіданнях кафедри педагогіки Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка.

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлені в 13 публікаціях, з них 8 – у наукових фахових виданнях, 3 – у збірниках матеріалів конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (283 найменування, з них іноземними мовами – 9), включає 4 додатки на 46 сторінках. Повний обсяг дисертації складає 262 сторінки. Робота містить 28 таблиць, 24 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми та ступінь її дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, основні завдання й методи дослідження, розкрито методологічні й теоретичні засади, наукову новизну та практичне значення дослідження, відображено відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження, публікації, структуру дисертації.

У **першому розділі** „Теоретичні засади формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики” подано теоретичний аналіз фахової підготовки у формуванні професійних умінь та навичок майбутніх учителів музики, визначено сутність і зміст вокально-хорової майстерності, обґрунтовано доцільність інтеграції вокально-хорової й ритмопластичної діяльності для набуття вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики.

На основі аналізу наукових праць Е. Абдуліна, В. Дряпіки, Л. Масол, О. Михайличенка, Т. Танько, О. Якупова встановлено, що фахова підготовка вчителів музики входить до структури професійної підготовки, яка визначається специфікою музичної освіти й поєднує в собі вокально-хорові та музично-виконавські знання, уміння та навички.

Осмилення теоретичних засад фахової підготовки майбутніх учителів музики на підставі аналізу досліджень Л. Арчажнікової, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької дозволило визначити, що метою фахової підготовки майбутніх учителів музики є досягнення високої майстерності. Майстерність учителя музики зумовлена високим рівнем володіння інструментом, голосом, диригентською технікою, широкою ерудицією, високим художнім смаком, рівнем естетичного розвитку фахівця.

У результаті теоретичного аналізу було визначено, що підґрунтям вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики є набуття знань, умінь та навичок вокально-хорової роботи з дітьми. На підставі досліджень представників музично-педагогічної освіти Ю. Алієва, О. Апраксіної, В. Ємельянова, А. Менабені, Д. Огороднова, Г. Струве та

інших вокально-хорова робота поєднує музикознавчий, інтерпретаційний, психолого-педагогічний і організаційний аспекти та виступає як інтегруюча ланка формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики.

Установлено, що вокально-хорова майстерність майбутніх учителів музики – це високий рівень володіння професійними вміннями та навичками в галузі вокально-хорової роботи, ритмопластичної діяльності, театральної педагогіки, який передбачає гармонійне поєднання музично-педагогічних знань, прагнення до вдосконалення й творчої активності особистості.

Сутність вокально-хорової майстерності являє собою цілісну сукупність компонентів: *вокально-хорового співу*, який містить вокальні навички (співоча постава, дихання, звукоутворення та звуковедення, дикція й чистота інтонування), вокально-хорові навички (уміння співати в ансамблі, урахуваючи тембр, динаміку, метроритміку, агогіку, звуковедення, дикцію; уміння співати за вимогами диригента, виконуючи його вказівки в процесі співу), диригентські навички (уміння в ритмопластиці жесту передати художній образ твору, організувати співацький колектив, емоційно передати виразні засоби вокально-хорового твору); *ритмопластичних рухів*, завдяки яким удосконалюється пластичність, відчуття ритму, слухорохова координація; *сценічної майстерності*, яка передбачає наявність емоційності, артистизму й творчої інтерпретації.

Суттєвою особливістю формування вокально-хорової майстерності є використання ритмопластичних рухів у взаємодії з вокальним співом як важливого засобу формування вокально-хорової майстерності. Ця ідея заснована на тому, що ритм виступає складовою частиною музичного виховання й найбільш оптимально відображається в рухах. Філософською основою вищезазначеного є цілісна система музичної *paideia* Платона, концепції Е. Ж-Далькроза, Р. Штайнера, К. Орфа, Р. Хелда, на підставі зв'язку мистецтва із зовнішньою дійсністю, яка відображається завдяки рухам.

Проведений аналіз наукової й музично-педагогічної літератури довів, що процес виконання вокально-хорового твору стає більш емоційним і виразним завдяки поєднанню співу й ритмопластичних рухів. Ці положення стали основою для визначення змісту процесу формування вокально-хорової майстерності в нашому дисертаційному дослідженні.

Аналіз наукових здобутків О. Булатової, О. Єршової, Ю. Коджаспірова, О. Пазовського, Б. Тевліна, С. Шацького, О. Юрлова та ін. дозволив обґрунтувати зміст процесу формування вокально-

хорової майстерності майбутніх учителів музики, який містить: *інтеграцію вокально-хорової й ритмопластичної діяльності*, спрямованої на активізацію асоціативно-творчого мислення як вищого рівня вокально-хорової майстерності; застосування *елементів театральної педагогіки*, які складають сукупність елементів акторської, сценічної, режисерської майстерності й спрямовані на розширення тілесних пластичних можливостей у процесі формування професійних умінь та навичок майбутніх учителів музики; використання *театралізації пісні* як інтегративної характеристики професійних умінь та навичок майбутніх учителів музики, що відображається в таких формах, як гра-імпровізація, інсценування літературних і музичних творів, шкільний театр, метод навчання, форма проведення уроку.

Установлено, що сучасні вимоги до професійної діяльності вчителів музики потребують використання інформаційних і мультимедійних технологій навчання з метою досягнення асоціативно-творчого рівня як показника якості фахової підготовки.

У **другому розділі** „Дослідно-експериментальна перевірка ефективності технології формування в студентів вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки” проведено аналіз вихідного рівня вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики; розроблено та апробовано технологію формування вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики; наведено кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Експеримент складався з констатувального, формувального та порівняльного етапів. На етапі констатувального експерименту було проаналізовано вихідний рівень вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики. На цьому етапі брали участь 363 студенти музично-педагогічних факультетів м. Луганська, Мелітополя, Рівного, Сімферополя.

Опитування студентів музично-педагогічних факультетів довело, що переважна кількість респондентів (96%) вважають важливим чинником вокально-хорової майстерності володіння вокальними навичками, 52% опитуваних указують на вдосконалення диригентської техніки, 74% вважають за важливе вміти театралізувати пісню і 38% акцентують увагу на оволодінні ритмопластичними навичками.

Основними критеріями сформованості вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики визначено наявність вокально-хорових, ритмопластичних навичок і навичок театралізації пісні, оцінка яких здійснювалась за такими показниками: систематизованість знань у галузі вокально-хорового співу; цілеспрямованість, послідовність у процесі репетиційної роботи; здатність до ритмопластичної імпровізації,

творчого спілкування в процесі вокально-хорової роботи; уміння втілити власні ідеї для створення художнього образу твору.

Результати констатувального експерименту дозволили визначити такі рівні вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики: низький (елементарний), середній (репродуктивний) і високий (асоціативно-творчий).

Аналіз вихідного рівня вокально-хорової майстерності дає підстави стверджувати, що низький (елементарний) рівень вокально-хорової майстерності в контрольній групі склав 17,2%, в експериментальній – 21,0% досліджуваних і довів відсутність належних вокально-хорових, ритмопластичних навичок та навичок театралізації пісні. До середнього (репродуктивного) рівня ввійшла найбільша кількість досліджуваних – як у контрольній групі – 63,5%, так і в експериментальній – 64,8%. Цей рівень показав репродуктивне володіння вокально-хоровими, ритмопластичними навичками та навичками театралізації пісні, що не відповідає сучасним вимогам до фахової підготовки, якісним показником якого є асоціативно-творчий рівень фахівців. Високий (асоціативно-творчий) рівень був визначений у 19,2% досліджуваних контрольної групи та 11,5% – в експериментальній. Студенти цього рівня показали досконале володіння вокально-хоровими, ритмопластичними навичками та навичками театралізації пісні.

Дослідженням доведено, що в навчально-виховному процесі музично-педагогічних факультетів недостатньо уваги приділяється накопиченню та оволодінню шкільного репертуару й повністю відсутній компонент використання ритмопластичних рухів у процесі вивчення й виконання вокально-хорового репертуару.

Ми дійшли висновку, що викладання фахових дисциплін „Академічний вокал”, „Диригування”, „Хоровий клас і практикум роботи з хором”, „Хорознавство” потребує активізації навчально-виховного процесу на підставі творчого використання ритмопластичних рухів, елементів сценічної майстерності, навичок театралізації пісні.

На підставі теоретичного аналізу й даних констатувальної частини дослідження була теоретично обґрунтована та розроблена технологія формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики на основі концепцій фонопедичного співу В.Ємельянова та взаємодії фізичного й естетичного розвитку особистості школярів Т. Ротерс.

Експериментальна технологія формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики була спрямована на інтеграцію вокально-хорових, ритмопластичних навичок, навичок театралізації пісні та поєднувала такі компоненти: *мотиваційно-цільовий* (усвідомлення мети формування вокально-хорової майстерності та співвіднесення мети

навчання з майбутньою професією), *діагностичний* (отримання інформації про якість вокально-хорової майстерності), *когнітивний* (системні знання з вокально-хорового мистецтва, усвідомлення сутності вокально-хорової майстерності), *процесуально-діяльнісний* (організація практичної взаємодії викладачів і студентів, організація практичних дій у процесі формування вокально-хорової майстерності) і *контрольно-коригувальний* (аналіз методів формування вокально-хорової майстерності, контроль результатів практичної взаємодії викладачів і студентів). Критерії цієї технології відображають усвідомлення мети формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики, прагнення до творчості, набуття практичного досвіду в процесі формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики.

Розроблена нами технологія також передбачала: контроль, самоконтроль і коригування практичної роботи з хоровим колективом; інтеграцію вокально-хорових та ритмопластичних навичок; використання фонопедичних розробок (передмовний, мовний, вокальний цикли), що забезпечують позитивну динаміку розвитку голосу й емоційну свободу; використання навичок театралізації пісні як дійового засобу розкриття творчої індивідуальності студентів на підставі особистісно орієнтованого, інтегративного та технологічного підходів. У процесі дослідницької роботи використано інформаційні й мультимедійні засоби навчання: система відеокараоке „LD”, програма „Hip-hop EJ”, мережа Інтернет.

Результативність дослідно-експериментального впровадження технології формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики визначалась за допомогою формувального експерименту, який було проведено в експериментальних групах III – IV курсів на базі спеціальності „Музична педагогіка та виховання” ВНЗ, що входять до дослідно-експериментальної бази дослідження. Упровадження технології формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики проводилося на заняттях з фахових дисциплін „Академічний вокал”, „Диригування”, „Хоровий клас і практикум роботи з хором”, під час вивчення окремих тем на предметах „Хорознавство”, „Хорове аранжування”, „Основи педагогічної майстерності”.

У перебігу експериментальної роботи брало участь 158 студентів вищезазначених ВНЗ (85 студентів у контрольній групі та 73 – в експериментальній). Це зумовлено специфікою набору на музично-педагогічні факультети та перевагами індивідуальної форми навчально-виховного процесу.

У процесі експериментального дослідження була визначена ефективність розробленої технології формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики.

Аналіз результатів порівняльного дослідження в контрольній та експериментальній групах дозволяють зробити висновок щодо переваг експериментальної групи. Загальні результати експериментального дослідження подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка сформованості в студентів вокально-хорової майстерності

Рівні вокально-хорової майстерності	Початок експерименту		Кінець експерименту	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Низький (елементарний)	17,2%	21,0%	10,6%	9,1%
Середній (репродуктивний)	63,5%	64,8%	67,5%	45,7%
Високий (асоціативно-творчий)	19,2%	14,1%	24,8%	45,2%

Дані, які відображені в таблиці 1, показують, що на початку експерименту кількість студентів з різними рівнями вокально-хорової майстерності в контрольній та експериментальній групах суттєво не відрізняється. По завершенні експерименту було встановлено значну різницю відсоткового співвідношення рівнів сформованості вокально-хорової майстерності в контрольній та експериментальній групах на перевагу експериментальній групі.

Так, якщо в контрольній групі низький рівень суттєво не змінився (17,2% на початку експерименту і 10,6% наприкінці), то в експериментальній групі він зменшився майже вдвічі (з 21,0% до 9,1%). Порівняння результатів високого рівня вокально-хорової майстерності контрольної та експериментальної груп (відповідно 45,2% і 24,8%) показує, що більш високі показники вокально-хорової майстерності мають студенти експериментальної групи.

Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи дозволяє зробити висновок про ефективність запропонованої нами технології формування вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Статистична значущість різниць показників контрольних та експериментальних груп визначалась у середовищі електронних таблиць MS Excel за допомогою критерію Пірсона χ^2 . Результати кількісного аналізу підтвердили статистично значущі відмінності (на рівні 0,05) рівнів вокально-хорової майстерності в контрольних та

експериментальних групах. Так, емпіричне значення критерію Пірсона χ^2 показників вокально-хорової майстерності в експериментальних групах відповідно 18,886; 21,161; 13,722 значно перевищує критичне значення 5,99 (табл. 2). Показники контрольної групи статистично не значущі: емпіричне значення критерію Пірсона χ^2 за всіма компонентами менш за критичне (відповідно 2,448; 0,997; 1,852).

Таблиця 2

Результати експериментальної роботи

Критерії вокально-хорової майстерності	Емпіричне значення критерію		Критичне значення критерію χ^2 (ступенів свободи -2)
	КГ	ЕГ	
Вокально-хорові навички	2,448	18,886	5,99
Ритмопластичні навички	0,997	21,161	5,99
Навички театралізації пісні	1,852	13,722	5,99

Навчання основ фонопедичного співу у взаємодії з резонансною теорією з акцентом на практичну значущість вокально-хорових навичок і в тісному зв'язку з ритмопластичними рухами дозволили студентам експериментальної групи більш досконало володіти голосом, застосовувати на практиці ефективні методи в процесі розучування пісні. У зв'язку з цим студенти експериментальної групи більш творчо й самостійно приймали рішення щодо впровадження інтеграції вокально-хорового співу та ритмопластичних рухів, театралізованих прийомів у роботі над пісенним репертуаром.

Якісний аналіз результатів експериментального дослідження показав, що зі студентами експериментальної групи цілеспрямовано проводилася робота з формування ритмопластичних навичок у процесі роботи над піснями, переважно шкільного репертуару, багато часу приділялося використанню танцювальних елементів, ритмопластичних рухів. Саме такий підхід дозволив підвищити рівень вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Узагальнюючі результати експерименту свідчать: якщо на початковому та проміжних етапах спостерігається зростання рівня сформованості теоретичних знань, то на завершальному – переважало засвоєння вмій практичного опрацювання технології формування вокально-хорової майстерності та навичок її застосування в процесі

роботи над вокально-хоровими творами.

Отже, аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи підтвердив правильність висунутої гіпотези дослідження: формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики буде ефективнішим, якщо запровадити технологію, яка спрямована на поєднання вокально-хорової та ритмопластичної діяльності студентів з метою отримання інтеграційних навичок – вокально-хорових, ритмопластичних і навичок театралізації пісні; базується на мотиваційно-цільовому, діагностичному, когнітивному, процесуально-діяльнісному й контроль-коригувальному компонентах; виступає необхідною складовою в системі фахової підготовки майбутніх учителів музики на засадах особистісно орієнтованого, інтегративного та технологічного підходів.

Висновки

1. У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання педагогічної проблеми підвищення рівня фахової підготовки майбутніх учителів музики, що виявляється в розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці технології формування вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Проведений аналіз наукових праць показав, що проблема підвищення якості фахової підготовки майбутніх учителів музики, зокрема, формування вокально-хорової майстерності, ще недостатньо досліджена й розроблена в теоретичному та практичному аспектах. Стратегічним напрямком формування вокально-хорової майстерності є розвиток у майбутніх учителів музики професійних умінь і навичок вокально-хорової роботи з дітьми на підставі інтеграції володіння власним голосом і ритмопластикою, набуття навичок театралізації пісні. Визначено, що методологічною й теоретичною основою дослідження повинен бути особистісно орієнтований підхід разом з інтегративним і технологічним, які забезпечують не тільки якісне формування професійних умінь та навичок, а й розвиток творчої особистості фахівця.

2. Аналіз наукової й музично-педагогічної літератури дозволив визначити сутність вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики. Вона являє собою цілісну сукупність компонентів: *вокально-хорового співу*, який містить вокальні, вокально-хорові, диригентські навички; *ритмопластичних рухів*, завдяки яким удосконалюється пластичність, відчуття ритму, слухорохова координація; *сценічної майстерності*, яка передбачає наявність емоційності, артистизму та творчої інтерпретації.

3. Зміст процесу формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики містить інтеграцію вокально-хорової й ритмопластичної діяльності, застосування елементів театральної педагогіки, використання театралізації пісні як засобу розкриття творчої індивідуальності студентів. Особливої уваги в руслі сучасних вимог до професійної діяльності вчителів музики набувають знання інформаційних і мультимедійних технологій навчання з метою досягнення асоціативно-творчого рівня як показника якості фахової підготовки.

4. Результати констатувального експерименту дозволили визначити й охарактеризувати рівні вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики: низький (елементарний), середній (репродуктивний) і високий (асоціативно-творчий), які оцінювались за критеріями (вокально-хорові, ритмопластичні навички, навички театралізації пісні) та показниками: систематизованість знань у галузі вокально-хорового співу; цілеспрямованість, послідовність у процесі репетиційної роботи; здатність до імпровізації, творчого спілкування в процесі вокально-хорової роботи; уміння втілити власні ідеї для створення художнього образу твору. Виявлено, що рівень вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики знаходиться переважно на репродуктивному рівні, що не відповідає сучасним вимогам до фахової підготовки, якісним показником якої є асоціативно-творчий рівень фахівців. Доведено можливість досягнення високого рівня вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики за умови створення технології формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики.

5. У дисертації теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено технологію, яка була спрямована на інтеграцію вокально-хорових, ритмопластичних навичок, навичок театралізації пісні й поєднувала мотиваційно-цільовий, діагностичний, когнітивний, процесуально-діяльнісний і контрольно-коригуючий компоненти.

Для реалізації технології формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики розроблено спецкурс „Основи вокально-хорової майстерності”, зміст якого органічно поєднувався з традиційними навчальними програмами з фахових дисциплін. Набуло вдосконалення застосування системи відеокараоке „LD”, програми „Hiphop EJ”, мережі Інтернет.

6. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи дозволяє зробити висновок про ефективність запропонованої нами технології формування вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики. Якщо в контрольній групі низький (елементарний) рівень суттєво не змінився (17,2% на початку

експерименту і 10,6% наприкінці), то в експериментальній групі він зменшився майже вдвічі (з 21,0% до 9,1%). Порівняння результатів високого (асоціативно-творчого) рівня вокально-хорової майстерності контрольної групи (19,2% на початку експерименту і 24,8% наприкінці) та експериментальної груп (відповідно 14,1% і 45,2%) дозволяє зробити висновок про те, що більш високі показники вокально-хорової майстерності наявні в студентів експериментальної групи. Це вказує на те, що процес фахової підготовки відобразив ефективність запропонованих нами прийомів, методів і засобів формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики.

7. Зіставлення результатів навчання в контрольній та експериментальній групах підтвердило гіпотезу нашого дослідження про те, що формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики буде ефективнішим, якщо запровадити технологію, яка: спрямована на поєднання вокально-хорової та ритмопластичної діяльності студентів з метою отримання інтеграційних навичок – вокально-хорових, ритмопластичних і навичок театралізації пісні; базується на мотиваційно-цільовому, діагностичному, когнітивному, процесуально-діяльнісному й контроль-коригувальному компонентах; виступає необхідною складовою в системі фахової підготовки майбутніх учителів музики на засадах особистісно орієнтованого, інтегративного та технологічного підходів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх питань окресленої проблеми. Результати дослідження відкривають перспективи для розробки професіограми сучасного вчителя музики; підготовки індивідуальних програм самовдосконалення вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики.

Основний зміст дисертації відображено в публікаціях:

1. **Лабінцева Л. П.** Теоретичні аспекти фахової підготовки майбутніх учителів музики // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*: Зб. наук. пр. / Гол. ред. Г. П. Шевченко – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту, 2004. – Вип. 6. – С. 82 – 90.

2. **Лабінцева Л. П.** Влияние вокально-хорового искусства на духовную культуру будущих учителей музыки // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*: Зб. наук. пр. / Гол. ред. Г. П. Шевченко. – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту, 2005. – Вип. 2. – С. 103 – 110.

3. **Лабінцева Л. П.** Вокально-хорова майстерність як важливий компонент фахової підготовки майбутніх учителів музики // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*: Зб. наук. пр. / Гол. ред.

Г. П. Шевченко. – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту, 2005. – Вип. 5 (11). – С. 96 – 102.

4. Лабінцева Л. П. Проблеми фахової підготовки майбутніх учителів музики в практиці музично-педагогічних факультетів // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – 2005. – №10 (90). – С. 130 – 136.

5. Лабінцева Л. П. Проблема формування творчого мислення майбутніх учителів музики в аспекті художньо-педагогічної культури // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – 2005. – №12 (92). – С. 93 – 97.

6. Лабінцева Л. П. Діагностика рівнів сформованості вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики // Проблеми сучасної педагогічної освіти: серія педагогіка, психологія. – Зб. ст.: Вип. 12., Ч. 1. – Ялта: РВВ КГУ, 2006. – С. 102 – 109.

7. Лабінцева Л. П., Острецова Т. О. Теоретичні аспекти формування творчого мислення майбутніх учителів музики // Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та молоді: Зб. наук. пр. – К. – Житомир, 2004. – С. 283 – 285.

8. Чурикова-Кушнір О. Д., Лабінцева Л. П. Творчість як засіб духовного становлення особистості // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Зб. наук. пр. / Гол. ред. Г. П. Шевченко. – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту, 2004. – Вип.5. – С. 223 – 228.

9. Чурикова-Кушнір О. Д., Лабінцева Л. П. Актуальные вопросы вокальной подготовки будущего учителя // Модернизация дирижерско-хоровой подготовки учителя музыки в системе профессионального образования: Сб. науч. тр. / Под ред. Кревсун М. В. – Таганрог, 2005. – С. 238 – 243.

10. Лабінцева Л. П. Значення творчості в педагогічній діяльності майбутніх учителів музики // Наукова молодь: Зб. пр. молодих учених / Гол. ред. С. Я. Харченко. – Луганськ, 2004. – Т.1. – С. 134 – 141.

11. Лабінцева Л. П. Творче мислення майбутніх учителів музики як важливий компонент фахової підготовки // Творчість та освіта у вимірах ХХІ століття: Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. – К., 2005. – С. 27 – 29.

12. Лабінцева Л. П. Технологія формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики в системі фахової підготовки // Сучасні педагогічні технології підготовки фахівців нового покоління: Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. – Кіровоград, 2006. – С. 142 – 147.

13. Лабінцева Л. П. Средства усовершенствования вокально-хорового мастерства будущих учителей музыки // Воспитание

гражданина, человека культуры и нравственности – основа социальной технологии развития современной России: Материалы междунар. пед. форума. Секция 4. Воспитательные проблемы высшей школы. – Ростов-н / Д.: Изд-во РГПУ, 2006. – С. 108 – 112.

Лабінцева Л. П. Формування вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2007.

У дисертації досліджуються теоретико-методологічні засади проблеми підвищення якості фахової підготовки майбутніх учителів музики, у структурі якої важливе місце посідає вокально-хорова майстерність. Сутність вокально-хорової майстерності представлена сукупністю компонентів: вокально-хорового співу, ритмопластичних рухів, сценічної майстерності. Визначено зміст процесу формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики, який містить інтеграцію вокально-хорової та ритмопластичної діяльності, застосування елементів театральної педагогіки, використання театралізації пісні.

На основі особистісно орієнтованого, інтегративного та технологічного підходів теоретично обґрунтовано й розроблено технологію формування вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики. Визначено критерії, показники та рівні сформованості вокально-хорової майстерності студентів. Експериментальне дослідження підтвердило ефективність технології формування вокально-хорової майстерності й показало підвищення якості фахової підготовки на основі інтеграції вокально-хорової та ритмопластичної діяльності студентів.

Ключові слова: фахова підготовка майбутніх учителів музики, вокально-хорова майстерність, технологія формування вокально-хорової майстерності, вокально-хоровий спів, ритмопластичні рухи, навички театралізації пісні.

Лабинцева Л. П. Формирование вокально-хорового мастерства в процессе специальной подготовки будущих учителей музыки. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Луганский национальный педагогический университет имени Тараса Шевченко. – Луганск, 2007.

В диссертации исследуются теоретико-методологические основы проблемы повышения качества специальной подготовки, в структуре которой важное место занимает вокально-хоровое мастерство будущих учителей музыки. Важным показателем эффективности специальной подготовки будущих учителей музыки и условием успешной педагогической деятельности определён уровень их вокально-хорового мастерства.

Сущность вокально-хорового мастерства будущих учителей музыки представлена совокупностью компонентов: вокально-хорового пения, ритмопластических движений, сценического мастерства. Определено содержание процесса формирования вокально-хорового мастерства будущих учителей музыки, которое основано на интеграции вокально-хоровой и ритмопластической деятельности, применении элементов театральной педагогики, использовании театрализации песни.

На основании лично-ориентированного, интегративного и технологического подходов обоснована и разработана технология формирования вокально-хорового мастерства будущих учителей музыки. Компоненты экспериментальной технологии включают диагностику мотивации совершенствования вокально-хорового мастерства, организацию практического взаимодействия преподавателей и студентов, стремление к творчеству в процессе формирования вокально-хорового мастерства.

Экспериментальная технология включает контроль, самоконтроль и корректирование практической работы с хоровым коллективом, интеграцию вокально-хоровых и ритмопластических навыков, использование фонетических разработок (доречевой, речевой и вокальный циклы), которые обеспечивают позитивную динамику развития голоса и эмоциональную свободу, использование навыков театрализации песни как эффективного способа формирования творческой индивидуальности студентов.

Определены уровни вокально-хорового мастерства будущих учителей музыки (элементарный, репродуктивный, ассоциативно-творческий), которые оценивались по критериям (вокально-хоровые, ритмопластические навыки, навыки театрализации песни) и показателям: систематизированность знаний в области вокально-хорового пения, целенаправленность, последовательность в процессе репетиционной работы, умение воплотить творческий замысел для создания художественного образа.

Рассмотрены и внедрены в практику учебно-воспитательного процесса музыкально-педагогических факультетов основные положения

экспериментальной технологии формирования вокально-хорового мастерства будущих учителей музыки.

Доказана эффективность технологии формирования вокально-хорового мастерства будущих учителей музыки на основе взаимодействия вокально-хоровой и ритмопластической деятельности.

Разработан и внедрён в учебно-воспитательный процесс спецкурс «Основы вокально-хорового мастерства», подготовлены методические рекомендации, направленные на совершенствование специальной подготовки будущих учителей музыки.

Ключевые слова: специальная подготовка будущих учителей музыки, вокально-хоровое мастерство, технология формирования вокально-хорового мастерства, вокально-хоровое пение, ритмопластические движения, навыки театрализации песни.

Labintseva L. P. Formation of vocally-choral trade in the process of the special preparation of future music masters. – Manuscript Dissertation for competition of graduate degree of candidate of pedagogical sciences on speciality 13.00.04 – theory and method of trade education. – Lugansk Taras Shevchenko National Pedagogical University. – Lugansk, 2007.

In the dissertation theoretical and methodological bases of forming of vocally-choral trade in the process of the special preparation of future music masters were grounded.

Theoretico-methodological bases of problem of rising of quality of special preparation were investigated, in the structure of which vocally-choral trade of future music masters takes important place. The essence of vocally-choral trade was represented by the aggregate of components, they are: vocally-choral preparation, rythmo-plastic astir, staging craft. Content of vocally-choral trade, which includes integration of vocally-choral and rythmo-plastic astir, elements of theatrical pedagogic, song theatricalization was determined. The special importance, meaning acquires knowledge of information and multimedia technologies of teaching take on special significance.

The technology of forming of vocally-choral trade of future music masters according to personality oriented, integrative and technological approaches were proved and elaborated. .

Keywords: special preparation of future music masters, vocally-choral trade, technology of the formation of vocally-choral trade, vocally-choral singing, rhythm-plastic motion, skills of song theatricalization.

828.170A
m33M

Підписано до друку 16.03.2007. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк ризографічний.
Умовн. др. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 512

Видавництво Луганського національного
педагогічного університету імені Тараса Шевченка
„Альма-матер”
вул. Оборонна, 2. м. Луганськ, 91011. Тел / факс: (0642) 58-03-20

Надруковано у видавничо-інформаційному центрі Луганського
національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка,
91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2

(0642) 58-03-20

АВ 71.928

Мист

2007 ОНУ

МИСТ